№ 91 Մայիսի 21 (Յունիսի 2) 1881 Մայիսի 21 (Յունիսի 2) № 91

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 բուբլի, կէս տարվանը 6 բուբլի։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում դրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Ստորագրողներից գինում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական մտածմունքներ։—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Նամակ Շուշուց։ Ներքին լուրեր։—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Ֆրանսիա։ Թիւրքիա։ Բուլղարիա։ Անգլիա։—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ։ Դաւիթ բէկ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏԱԾՄՈՒՆՔՆԵՐ

—

Աւստրօ-գերմանական պատերազմից առաջ Աւստրիան զրեթէ քայքայվող դրութեան մէջ էր երևում։ Երեք գլխաւոր տարրեր, որոնք կազմում են աւստրիական պետութիւնը, միմեանց մէջ թշնամական յարաբերութիւնների մէջ էին գտնվում։ սրանք են գերմանական, ունգարական և սլավոնական տարրերը։ Աւստրիան չունէր սահմանադրութիւն, չունէր ներկայացուցիչների ժողով, չունէր դաւանութիւնների ու մամուլի ազատութիւն, չունէր ընդհանուր կինուորագրութիւն, չունէր քաղաքական ամուսնութեան օրէնք, պետութեան ֆինանսները ընկած դրութեան մէջ էին։

Այն սարսափելի ջարդը որ ընդունեց Աւստրիան Գերմանիայից 1866 թ-ին, կատարելապէս զգաստացրեց և վերանորոգեց Աւստրօ-Ունգարական պետութիւնը և այս բոպէիս նա եւրոպական երկիրների շարքում ամենաազատ և բարեկարգ պետութիւններից մէկն է, Աւստրիայի կայսրը արևմտեան եւրոպական իշխանների մէջ իր ժողովրդից ամենասիրված թագաւորն է։

Մինչև որ ամեն կողմից կրկնում էին թէ Աւստրիան քայքայվելու վրա է,—այդ պետութիւնը օրից օր բարեկարգվում էր և նոր ոյժ ու հաստատ կազմակերպութիւն էր ստանում, շնորհով այն ազատութեան, որ տրվեցաւ նրա պետական կազմակերպութեան բոլոր գործիչներին։

Այժմ Աւստրիայի ֆինանսները լաւ դրութեան մէջ են, պետութիւնը կազմող ամեն մի երկիր ունի իր ինքնավարութիւնը իր ներկայացուցիչների ժողովը, մի և նոյն ժամանակ մայրաքաղաքում, Վիէննայում, գումարվում է ամբողջ պետութեան կենտրոնական ներկայացուցիչների ժողովը, Ռայխսրատը։

Աւստրիան իրագործել է մի դաշնակցական կայսրութեան ձև, որի մէջ պետութեան իրաքանչիւր մասը իր անհատական կեանքով է ապրում և մի նոյն ժամանակ ընդհանուր պետական շահերով կապված է կենտրոնի հետ էլ։ Իրաքանչիւր մասին իրաւունք է ճանաչված հիմնել դպրոցներ իր մայրենի լեզուով և ոչ թէ միայն տարրական և միջնակարգ դպրոցներ, բայց Լվովի համալսարանում իրաւունք կայ դասախօսութիւններ կարդալ լեհերէն լեզուով, Պրագայի համալսարանի կէսը գերմանական է, իսկ միւս կէսը չէխական է։

Աւստրիայի սլավեանների մեծ մասը կաթոլիկ դաւանութեան են պատկանում, բայց վաղուց է արդէն, որ ռուսաց սլավեանասէր և յետադէմ կուսակցութիւնը, առաջնորդութեամբ զանազան Դոստոեվսկիների, Ակսակօվների և Կատկօվների, պընդում էր և ուղղակի աւստրիական սլավեանների երեսին էր ասում որ նրանք միայն այն ժամանակ բուն սլավեաններ կը դառնան, երբ կը թողնեն կաթոլիկութիւնը և կընդունեն ռուսադաւան եկեղեցին։ Բայց Աւստրիայի սլավեանները շատ լաւ հասկացան որ ցեղական և ազգային յատկութիւնները պարունակվում են լեզուի մէջ և ոչ թէ կրօնի մէջ։ Իրանց կաթոլիկ եղբայրների կողմը բռնեցին և Աւստրիայի յունադաւան սլավեանները, իրանց յոյսը կարեցին նեղհայեաց ռուս սլավեանօֆիլներից և այժմ ընդհանուր գործակցութեամբ հասան այն մեծ յեղափոխութեան իրանց եկեղեցիներում։ Ոչ թէ միայն Աւստրիայի յունադաւան սլավեանները մոցին սլավոնական լեզուի տեղ իրանց կենդանի, մայրենի լեզուի գործածութիւնը իրանց եկեղեցական արարողութիւնների մէջ, բայց նորերում նոյն իրաւունքը ձեռք բերեցին պետութեան բոլոր կաթոլիկ սլավեանները, որոնք այսուհետև լատինական լեզուի տեղ կը կատարեն իրանց եկեղեցական արարողութիւնները լեհերէն, չեխերէն, կամ սերբերէն լեզուով, նայելով թէ ինչ ազգութեան են պատկանում։

Հրէաներն էլ Աւստրիայում միւս հպատակների հետ կատարեալ հաւասար իրաւունքներ են վայելում։

Աւստրիայի այժմեան կայսրը արևմտեան Եւրոպայի բոլոր իշխաններից ամենաժողովրդական է։ Նա գիտէ իր վարմունքով գրաւել իր հպատակների սէրը։ Նա սովորել է իր հպատակ ազգերի գրեթէ բոլոր լեզուները, և, օրինակ, լեհական պատգամաւորութեան հետ որ նրան ներկայանում է, նա վարժ կերպով խօսում է լեհերէն լեզուով, ունգարացիների հետ՝ ունգարերէն, չէխերի հետ չէխերէն։ Դա գրաւում է փոքրիկ ազգութիւնների սէրը, երբ իշխանը յարգանքով է վերաբերվում դէպի նրանց մայրենի լեզուն, ամեն ազգութիւնների այդ յատկանիշը և այդ գանձը։

Վերջապէս Աւստրիան ներկայացնում է մեզ Եւրոպայում մի չեղած քաղաքական երևոյթ. մի ահագին դաշնակցութիւն այլ և այլ ամենատարբեր ազգութիւնների, որոնցից իրաքանչիւրը ապրում է իր ազգային կեանքով, կապված լինելով պետութեան ընդհանուր շահերով և ներկայացնելով մի և նոյն ժամանակ մի զօրեղ պետութիւն, որ եթէ շարունակի այդ ճանապարհով ընթանալ,—քանի կերթայ աւելի ոյժ կը ստանայ և կը միացնի իրան Բալկանեան թերակղզու բոլոր սլավեան ազգութիւններին։

Դուցէ Աւստրիայի գերմանական մասը մի ժամանակ կանցնի Գերմանիային, իսկ Աւստրիան կը դառնայ մի զօրեղ սլավոնական-ունգարական պետութիւն։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

—

Ապրիլի 4

Բաւական երաշտութիւնից յետոյ մարտի վերջերում սկսվեցին սաստիկ և անընդհատ անձրևներ, որ դեռ ևս շարունակվում են։ Չը նայելով որ այդ անձրևները շատ օգտաւէտ են ցորենի և գարու աճ-ման համար, սակայն շերամապահները, որոնք ուղանակի լաւութեան պատճառով—շրջակայ գիւղերում ամեն տեղ սկսել էին շերամները կենդանացնել,—բաւական վնասվեցան, որովհետև ցրտի պատճառով բոլորը փչացան և այսօր հարիւրաւոր գիւղացիներ կամ շերամապահներ գալիս են Շուշի նորը գնելու, որ այնքան էլ չը կայ։ Արդէն սպասելի է, որ այս տարի այստեղերի բերքերը առատ և լաւ չեն կարող լինել։

Լսում ենք, որ ֆրանսիացի պարոն Լերիսէ նորերում մեծ քանակութեամբ նուխու շերամներ պատրաստեցին։

ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

(1722—1728)

—

ԺԱ.

Ցաթեի վանքի բոլոր խուցերը շինված էին տաշած քարից, ունէին նեղ լուսամուտներ, նոյնպէս քարէ շրջանակներով, որոնց միջով մի կատու միայն կարող էր անցկենալ։ Շատ հասկանալի է, որ նրանք փեղկերի պէտք չունէին, կէս թերթ թուղթ բաւական էր ամբողջ լուսամուտը կալնելու համար։

Խուցերից մէկի մէջ դրած էր մի կոճղ, որ տեղացիք «քունդա» էին կոչում, դա կազմարարների մամուլի նմանութիւնն ունէր և յատկապէս շինված էր բանտի գործածութեան համար։ Մի կալանաւորի ոտները ամրացրած էր այդ կոճղի մէջ։ Նա պառկած էր քամակի վրա և անկարող էր շարժվել, որովհետև թեքերը քամակի կողմից պրկած էին չուանով, որի երկու ծայրերը կապել էին խուցի սիւնին։

Դուռը բացվեցաւ, վանքի աբեղաներից մէկը ներս մտաւ։ Կալանաւորը թէև քնած չէր, բայց գտանվում էր մի տեսակ թմրած դրութեան մէջ։ Դռան ճռռոցը լսելով, նա աչքերը բաց արեց։ Վանքի զինված շաթրներից երկուսը կանգնած էին դրսում։ Աբեղան իր ետևից դուռը կողպելով, մօտեցաւ կոճղին, թուլացրեց նրա գալերանները *), կալանաւորի ոտները դուրս բերեց։ Նա նստեց, բայց թեքերը կապված մնացին։

Կալանաւորի դէմքը բոլորովին այլանդակված էր, աչքերում վառվում էր մի տեսակ տենդային կրակ, մօրուքի և գլխի մազերը անկարգ կերպով խճճված էին։

—Դուք երազան ունէք, հայր սուրբ, դարձաւ նա դէպի աբեղան։

—Զունեմ, բայց երազների միտքը հասկանում եմ, պատասխանեց աբեղան, նստելով նրա մօտ։—Երևի, երազ էք տեսել, մէլիք։

—Տեսել եմ, շատ վատ երազ, ասաց կալանաւորը հոգոց հանելով։—Ֆաթալի խանի ընծայած խալաթը երազումս այրվում էր... Ինչքան էլ աշխատում էի հանդցնել, ինչքան էլ ջուր էի ածում, նա աւելի և աւելի բոցավառվում էր... Վերջը այրվեցաւ, բոլորովին մոխիր դարձաւ...

—Այդ երազը այնքան պարզ է, որ ամենևին բացատրութեան կարօտութիւն չունի, ասաց աբեղան։—Ֆաթալի խանի ձեզ ընծայած խալաթը նրա ձեզ տուած իշխանութեան նշանակն էր. խալաթը այրվեցաւ, նրա հետ էլ վերջացաւ ձեր իշխանութիւնը

—Ի՞նչպէս, հարցրեց կալանաւորը կատաղած կերպով։

—Միթէ չէք հասկանում, մի լաւ նայեցէք, թէ ո՞րտեղ էք գտնվում և ինչ դրութեան մէջ...

—Այդ ես հասկանում եմ... ասաց կալանաւորը խորին վրդովմունքով.—եթէ խանը մի ժամ առաջ հասցնէր ինձ իր զօրքերը, ես այստեղ չէի գտնվի։ Բայց նրանք հասան այն ժամանակ, երբ ամեն ինչ վերջացած էր...

—Ես յոյս ունէի գտնել ձեզ, մէլիք, բոլորովին զղջացած, բոլորովին փոշմանած, խօսեց աբեղան ծանր կերպով։—Բայց դուք, ինչպէս ես լսում է, դեռ չէք կամենում հեռանալ հին մեղքերից, դեռ չէք մտածում թողնել ձեր առաջվայ խորհուրդները, որոնք այնքան վնասներ, այնքան դառն ցաւեր պատճառեցին մեր հայրենիքին։ Մթէ ձեր խիղճը բոլորովին մեռած է, մթէ նրա մէջ չէ մնացել մի նշոյլ անգամ կենդանութեան։ Ինչի համար կուզէիք պարսիկ զօրքերը, ո՞ւմ դէմ պիտի պատերազմէիք, մեր հայրենիքի ազատչի դէմ, հա՞։

—Ոչ, մի աւազակի դէմ, մի ապստամբի դէմ, մի անզգամ խռովարարի դէմ, որ ձգտում է հայոց իշխան դառնալ։

—Նա իր գործով արժանի է ոչ միայն հայոց իշխան դառնալու փառքին, այլ աւելի ևս մեծ փառքի, պատասխանեց աբեղան։

—Նա իր գործով արժանի է զլխատման, արժանի է, որ մի թոկ կապէին նրա պարանոցին և քարշ տային Ցաթեի բոլոր փողոցներով։

Խօսողը Ցաթեի մէլիք Դաւիթ ուրացողն էր։ Մենք արդէն գիտենք, թէ ինչպէս վերջացաւ նրա կռիւը բէկի հետ, գիտենք, նոյնպէս, թէ ինչպէս ջարդվեցան պարսից և հայոց զինուորներից կազմված նրա զօրքերը։ Իր անաջողութիւնից յետոյ ուրացողը մի քանի ձիաւորներով փախաւ դէպի Բարգուշատի կողմերը, որ իր մեծաւորից՝ Ֆաթալի-խանից օգնութիւն ստանայ և կրկին վերադառնայ բէկի վրա։ Բայց Բայինդուր իշխանը նրան հետամուտ լինելով, փախչելու միջոցին բռնեց։ Ֆաթալի խանի օգնական զօրքերը հասան նրան այն ժամանակ, երբ արդէն կալանաւորված էր։

Նրա այցելուն, որ եկել էր հոգևորապէս մխիթարել նրան և դարձի բերել, Խորէն հայր սուրբն էր, վանքի միաբանութեան բաւական զարգացած վարդապետներից մէկը, որ իր երիտասարդ հասակում միացրել էր իր մէջ կրօնի և քաջութեան առաքինութիւնները։ Հանդիպելով կատաղի յամառութեան ուրացողի կողմից, նա սաստիկ վշտացաւ, որ մի հայ մէլիք կարող էր բարոյապէս այնքան ընկած լինել, որ պարսից լուծը աւելի գերադասէր, քան թէ տեսնել մի անկախ հայոց իշխանութիւն։

—Մէլիք Դաւիթը չի խոնարհվի աւազակ Դաւթին, ասաց նա դառնութեամբ։

—Դուք պիտի խոնարհվէք Աստուծոյ կամքի և ժողովրդի պահանջի առջև, մէլիք, պատասխանեց աբեղան հանդարտ կերպով։—Բէկը ժողովրդի պահանջի արտայայտութիւնն է։ Ուրիշ ապացոյց բերել պէտք չէ. գործը ինքը վկայում է իր համար։ Դուք տեսաք, թէ ինչպէս ժողովուրդը առանց հրաւէրքի, ինքնակամ հետևեց նրան։

—Ցեսայ, պատասխանեց կալանաւորը հեգնական ժպիտով։—Բայց ի՞նչ ասել է ժողովուրդ։ Ժողովուրդը մի կտոր փափուկ մոմ է, նրան դէպի որ կողմը և հուփ տաս, դէպի այն կողմը կը թեքվի. նրան ինչ կաղապարի մէջ և դնելու լինիս, այն ձևը կը ստանայ։ Այսօր բէկը յաղթող հանդիսացաւ, ժողովուրդը նրան կը հետևի, իսկ եթէ էգուց ես յաղթելու լինիմ, ինձ կը հետևի։

*) Ժողովրդական բառ, կազմված է գալարել բառից, նշանակում է որ և իցէ մեքենայի այն պտուտակը, որ ամրացնում է, հուփ է տալիս։